

Marcus Sidonius Falx en Jerry Toner, *Hoe word ik een Romein?* Vertaald door Patrick De Rynck (Amsterdam: Polak & Van Gennep, 2018), 239 p. ISBN 978-90-253-0679-3

Met dit bijzonder geslaagde boek borduurt Cambridge historicus Jerry Toner voort op de succesformule van zijn *How To Manage Your Slaves* uit 2014, eveneens bij Athenaeum– Polak & Van Gennep vertaald en gepubliceerd in 2015.¹ Opnieuw is het Patrick De Rynck die voor een voortreffelijke en prettig leesbare Nederlandse vertaling tekende. Zoals in *Slavenmanagement* is de Romeinse aristocraat Marcus Sidonius Falx aan het woord², waarbij Jerry Toner als 'leraar en commentator' verschijnt op het einde van elk hoofdstuk. Ironie en knipoogjes duiken op vanaf de eerste bladzijden: "Maar weinigen hebben meer behoefte aan een boek als dit dan Jerry Toner. Hij heeft het lef anderen over Romeinse grootse prestaties te doceren, terwijl hijzelf hoegenaamd niets van hen heeft geleerd. Hij bestudeert 'gewone' Romeinen, terwijl hij alles wat hij nodig heeft van Romes grote helden kan leren. Zijn huishouden is een puinhoop. Zijn kinderen schoppen herrie en behandelen hem als een soort huisslaaf. Hij laat zich zelfs de les lezen door zijn overigens verrukkelijke echtgenote, over zaken waarover elke zichzelf respecterende vrouw er het zwijgen toe zou doen. Ik erken met tegenzin dat hij het levende bewijs is van de beperkingen van zelfhulpboeken, simpelweg omdat er in hem geen Romein schuilt die je aan de oppervlakte kunt brengen" [p. 7].

Wat volgt zijn uiteenzettingen over een geslaagd leven waarvan de meeste in de eigentijdse categorie 'politiek incorrect' thuishoren. Succesvolle en geslaagde mensen zijn zonder uitzondering mannen met daadkracht – deugdzaam vrouwen kennen vooral hun plaats in de samenleving [pp. 11-27]. Met je emoties loop je vooral niet te koop: zelfcontrole is het codewoord. Beredeneerd risicodenken kan in een militaire context hard optreden als plundering van een stad of decimering van soldaten rechtvaardigen [pp. 28-52]. De glibberige klim omhoog betekent voor de ware aristocraat zich ver houden van winstbejag en kleinzielige concurrentie. Armoede is een zaak van sukkel. Natuurlijk kan wie arm is zich wel opwerken, maar hij zal dan vooral slim en tevens respectvol voor de hiërarchie moeten zijn. Soms vallen eer en glorie zelfs outcasts als gladiatoren te beurt [pp. 53-78]. In tijden van *Me Too* is het hoofdstuk "Romantiek op zijn Romeins" voldoende om bij menig onvoorbereide lezer de haren ten berge te doen rijzen [pp. 79-106]. "Net zoals het voor een vrouw natuurlijk is dat ze haar man honderd percent trouw is, is het voor die man heel gewoon dat hij zijn seksuele pleziertjes elders zoekt" [p. 91], waarbij dan de raad volgt dat het voor de echtgenoot het makkelijkst is het met zijn eigen slaven te doen [p. 95]. En ja, mannen die zich als vrouw kleden, zijn

zonder meer geestesziek, zoals ook vrouwen die het met seksegenoten aanleggen [p. 98]. Eenzelfde patriarchale en machistische toon in het hoofdstuk over het runnen van een huishouden: het geluk van de vrouw bestaat in het welslagen van de projecten van de echtgenoot [pp. 107-134]. Vrije tijd en ontspanning, met het nodige dedain voor het jachtige leven – en tegelijk fascinatie voor stedelijke pleziertjes als circusspelen, herbergen en gladiatoren – vormen de focus van het zesde hoofdstuk [pp. 135-162]. Lichaamsverzorging, met alle mogelijke excentrieke remedies en bezorgdheid over de eigen levensstijl komen aan bod in "Een gezonde geest in een gezond lichaam" [pp. 163-191]. De laatste hoofdstukken bevatten raadgevingen over een wijze omgang met de goden en het eeuwige leven dat ieder wacht [pp. 192-229].

Zowel de – helaas uitsluitend Angelsaksische – bibliografie in het deel "Meer lezen" [pp. 231-235] als het commentaar van Toner na elk hoofdstuk helpen de geïnteresseerde lezer een heel eind verder. Maar net als in *Slavenmanagement* laat Toner hier en daar steekjes vallen. Niet zelden zoek je als lezer tevergeefs naar die ene referentie die je zo graag bij de antieke schrijvers zou verifiëren. Zo put Toner vaak uit het antieke moppenboek, de *Philogelos*, hoewel expliciete verwijzingen naar dit werk in het commentaar ontbreken. Op Toners beweringen valt weinig of niets af te dingen, hoewel het niet correct is dat Romeinse jongemannen liefst geen kennis over seksuele betrekkingen moeten hebben tot op de dag van het huwelijk [p. 120].³ Ook had ik graag wat onderbouwing gelezen voor de stelling dat een Romeinse huwelijk niet wettelijk geconsumeerd is zolang er geen kind is [p. 89].

Over de (on)mogelijkheid om in de huid van een 'dader' te kruipen bestaat een karrenvracht literatuur, zeker wanneer het om personages gaat wier opvattingen grondig verschillen van door ons gekoesterde fundamentele waarden. De afstand in tijd is hier een bijkomend probleem.⁴ In de eindeloze discussies over identiteit is er voortdurende controverse over of je nu wel of niet van "de Romein" (casu quo: "de Vlaming", "de Amerikaan") kan spreken. Zijn de mentaliteit en het denken van het overgrote merendeel van de bevolking (de *Invisible Romans* zoals Knapp ze noemde) nog op een of andere manier voor ons te achterhalen?⁵ En reflecteren de literaire bronnen zonder meer de denkwereld van 'de elite', bij wie ongetwijfeld ook lokale culturele invloeden hebben meegespeeld (denken we alleen maar aan de joodse culturele elite)? In hoeverre leek een Romeinse aristocraat uit de eerste eeuw v.C. op een klassengenoot van drie eeuwen later?

Het zijn vragen en opwerpingen die voor een sikkeneurige referent voldoende zijn om een onderzoeksproject meteen naar de prullenmand te verwijzen, ook al zou hij het onderzoek met wat welwillendheid als *high risk, high gain* kunnen benoemen. Maar aan dergelijke objecties heeft Toner een broertje dood. Zonder ter plaatse te blijven

trappelen in een eindeloze heuristische en methodologische cirkel, gaat hij volop voor het onderzoek dat hij wil voeren. Dit siert hem. Het boekje zet steeds weer aan het denken, amuseert en choqueert – maar net de botsing van ideeën maakt ons steeds weer bewust van wezenlijke verschillen tussen "dé Romeinen" en onze samenleving.

"Durf te choqueren en te verrassen. Laat leerlingen debatteren en spoor hen aan om een positie in te nemen die niet de hunne is. Nu en dan ook een stelling die op het randje is. Niet alleen leidt dit tot meer empathie voor anderen. Het helpt ook om wat leerlingen uiteindelijk de beste oplossing vinden niet als de enig juiste te zien". Zo bepleitte Rik Torfs onlangs in een verfrissend en eigenzinnig betoog over "lessen voor leraars".⁶ Voor hem geen geruststellende en belerende lessen burgerzin, maar ontmoetingen en confrontaties met de wereld in haar volle complexiteit. Ook in dergelijke discussies kunnen classici het voortouw nemen. Confronteren wij onze leerlingen niet voortdurend met teksten die niet voor hun eigen leefwereld zijn geconcipeerd? Alleen al hierdoor verschillen we grondig van de aanpak van de didactiek van moderne vreemde talen. In de altijd weer uitdagende interactie "Wij en de oudheid" kunnen de tegentijdse lessen van Marcus Sidonius Falx, ondersteund door Latijnse of Griekse tekstfragmenten, een voortdurende inspiratie zijn voor ontmoetingen met de Ander.

Christian Laes

christian.laes@uantwerpen.be

¹ Zie mijn recensie, C. Laes, "rec. J. Toner, Marcus Sidonius Falx, Handboek slavenmanagement", *Hermeneus* 87, 4 (2015) pp. 177-178.

² Een enigszins vreemde naam, zoals terecht opgemerkt door R. Duthoy, "rec. J. Toner, Marcus Sidonius Falx, Handboek slavenmanagement", in *Hermes* 2015 online: [[http://www.vvlg.be/nl/recensies/klasseke_oudheid/rome/425/\(j_toner_marcus_sidonius_falx_handboek_slavenmanagement-1993.html\)](http://www.vvlg.be/nl/recensies/klasseke_oudheid/rome/425/(j_toner_marcus_sidonius_falx_handboek_slavenmanagement-1993.html)]

³ Zulke opvattingen duiken pas op in de christelijke moraal. Zie C. Laes, "Male Virgins in Latin Inscriptions from Rome", in K. Mustakallio, S. Katajala-Peltomaa, V. Vuolanto (ed.), *Religion and Socialisation in Antiquity and the Middle Ages* (Rome, 2013) pp. 105-119.

⁴ Zie hiervoor de zeer pertinente opmerkingen door W. V. Harris, 'History, Empathy and Emotions', *Antike und Abendland* 56 (2010) pp. 1-23.

⁵ R. Knapp, *Invisible Romans: Prostitutes, Outlaws, Slaves, Gladiators, Ordinary Men and Women . . . The Romans that History Forgot* (Harvard, 2011).

⁶ R. Torfs, "Vijf lessen voor leraars", in *Knack* 48, 27 (2018) pp. 42-45.